

Terminologitumult: att komma överens med termerna

S.G. Friedman, Ph.D., Utah State University

Beteendevetenskap finns med på kartan, och detta är goda nyheter för sällskapsapegojor och deras ägare. Med vetenskapen som får startpunkt kan vi bättre navigera oss fram mot mer effektiva humana hanteringssätt, och förbättra livskvaliteten hos våra fåglar i fångenskap. Med World Wide Web har vi nu tillgång till mer vetenskaplig information än någonsin tidigare, men med denna informationsgåva kommer även förvirring, missuppfattningar och kontroverser. Detta beror till stor del på den skiftande bakgrunden hos de yrkesmän som har ägnat sig åt apegojor, som har olika fokus och lägger till nya idéer och nytt vokabulär till blandningen.

Bidragande till förvirringen är de ord som innebär en sak i vardagslivet men något annat i det vetenskapliga tekniska språket. Vetenskapliga termer har i typiska fall mycket specifika precisa betydelser, så att ett standardlexikon inte alltid är bästa källan till korrekta definitioner. Dessutom kan det vara så att tekniska lexikon från olika men besläktade vetenskaper, eller till och med de från en enda vetenskap, ibland definierar samma termer på skilda sätt. Detta skapar ett Babels torn, eller "babbeltorn" som får oss att tala förbi varandra.

Jag måste erkänna, att utveckla ett standardlexikon är inte den mest spännande aspekten av att leva och lära med apegojor. Men bristen på ett gemensamt språk är en betydande barriär mot att utveckla ett sammanhängande samhälle av apegojägare och yrkesmän. Utan en gemensam mening kan inte ord bibehålla sin användbarhet, partners kan inte kommunicera, och kunskap från skilda fält kan inte kombineras.

En standarduppsättning av termer är ännu viktigare eftersom själva orden vi använder influerar det sätt vi tänker på och hur vi uppfattar det vi observerar. Vi har alla upplevt detta fenomen, som bäst karakteriseras av "om jag inte trodde på det skulle jag inte ha sett det". Ett häpnadsväckande exempel på den här förväntningseffekten, är att bara härom året, döpte Erich Jarvis, en neurovetenskapsman från Duke University, och 28 andra vetenskapsmän om den 100 år gamla terminologin för olika strukturer i fågelhjärnan för att efterlikna motsvarande delar hos däggdjur. Den traditionella skolan förlitade sig kraftigt på prefix som "paleo" och "archi" vilka indikerar den primitiva nivån på fågelhjärnan. Fem årtionden av forskning om beteende och hjärnan har visat att i själva verket är större delar av fågelhjärnan jämförbara med tre större strukturer i däggdjurshjärnan som är associerade med komplexa beteenden. (se www.nsf.gov för mer information och fina ritningar om detta ämne).

Innan vi betraktar några sätt för att överbrygga denna kommunikationsbarriär, låt oss titta på ett exempel på detta terminologitumult med det par av termer som kan vinna priset för de mest feltolkade vetenskapliga beteendetermerna någonsin – omriktad aggression och överslagsbeteenden. Förutom att illustrera problematiken så kan vi använda detta tillfälle för att bli vän med dessa termer!

Omriktad aggression och överslagsbeteenden

Det är inte att undra på att vi blir förvirrade av termerna omriktad aggression och överslagsbeteenden. Dessa termer är 1) lånade från vardagsspråk, 2) har olika betydelse inom 3 olika områden – biologi, beteendeanalys och klinisk psykologi, och 3) används ofta felaktigt eller bristfälligt i populärlitteratur om papegojor. Att konsultera relevanta lexikon är ett sunt första steg för att sortera ut tekniska termer, så jag startade med Barrows' *Animal Behavior Desk Reference: A Dictionary of Animal Behavior, Ecology and Evolution* (2001, sid 12) som definierar "redirected aggression, redirection" så här:

n. Ett djurs agerande som det avleder från ett föremål som hetsar upp det, mot ett neutralt (eller ersättnings-) föremål, t ex en lägre stående medlem av samma art, en sten, eller en grästuva som det kan försöka dra upp (Dewsbury 1978, 19; Immelmann och Baer, 1989, 246).

Cf. aggression: överslagsaggression, beteende: överslagsbeteende

Kommentar: "omriktad aggression" innebär då ett djur ändrar sitt mål, medan "överslagsbeteende" innebär då ett djur ändrar sitt slag av beteende. Detta koncept kan jämföras med den psykologiska termen "aversionsinducerad aggression" (Immelmann och Baer 1989, 24) och den psykoanalytiska termen "överslagsaggression" (Dewsbury 1978, 19).

Det är omedelbart uppenbart att det är väsentligt att komma på vad symbolerna i ett standardlexikon betyder för att kunna forska i betydelsen, för att undvika missförstånd avseende hur termerna som listas i definitionerna är besläktade. Cf ovan (från latinets *confer*) hänvisar läsaren till besläktade termer (ibland motsatser) och besläktad information för att bidra till att klargöra huvudordet. Utan att känna till detta, kan man misstolka orden som följer cf. som synonymer för hela huvudordet. "Kommentarer" hänför sig till hela sammanhanget, inte bara till en viss definition inom gruppen, med multipla definitioner. Med denna speciella definition är det kommentaren som är nyckeln för att klargöra betydelsen av omriktad aggression, och kontrasterar hur den skiljer sig från överslagsbeteenden, enligt Barrows lexikon. Låt oss ta med dessa definitioner på en åktur. Nedan följer två exempel på hur omriktning och överslagsbeteende kan se ut med sällskapspapegojor. Vilken är vilken?

Wilma är JoJo:s ägare. JoJo tycker om att sitta på Wilmas axeln när Wilma sitter vid skrivbordet på kvällen. Oftast är det Wilmas man Jack som sätter tillbaka JoJo i buren fram på kvällen.

Beteende nr 1: På senare tid har JoJo börjat skrika högt och bita Wilma hårt i nacken när Jack kommer in i rummet för att hämta JoJo.

Beteende nr 2: På senare tid har JoJo börjat att intensivt putsa sina stjärtfjädrar när Jack kommer in i rummet för att hämta JoJo.

Om du kallade beteende nr 1 för omriktad aggression, och beteende nr 2 för överslagsbeteende, har du skilt mellan dem och använt termerna på ett korrekt sätt, enligt den konventionella betydelsen som används av många biologer. Med beteende nr 1 tycks det (dvs vi spekulerar) som om JoJo har *omdirigerat* målet för sitt bitande från Jack till Wilma. Med beteende nr 2 tycks det som om JoJo har *ersatt* bitande med

putsande. Ersättningsaktiviteter karakteriseras som beteenden som är irrelevanta under givna omständigheter. De är ofta självriktade, som putsningsbeteenden. Både omriktning och överslagsbeteenden tycks vara mest sannolika när ett djur hindras på något vis, eller tvekar mellan två motsatta tendenser, som t ex att välja mellan försvar och flyktbeteenden (Manning och Stamp Dawkins, 1992).

Det är viktigt att notera att dessa termer bara beskriver, snarare än förklarar, JoJos bitande och intensiva putsande. Som alla beteenden, antar vi att omriktning och överslagsbeteenden är resultatet av varje djurs genetiska och inlärningshistoria. I vilket fall, i den mån som dessa termer tillåter oss att observera och förutsäga våra papegojors beteenden på ett känsligare sätt, kan de vara mycket praktiska tillskott till vår vokabulär om papegojbeteende. Att adoptera dessa betydelser låter oss också kommunicera mer effektivt med biologer och andra yrkesmän som arbetar med papegojor.

Bonanafanafofana – namnleken*

Vårt mål att utveckla ett standardspråk bland papegojägare och yrkesmän blir ännu mer utmanande när olika ord har samma eller liknande betydelse, och när samma eller liknande ord har olika betydelse. Återigen är termerna omriktning och överslag bra exempel. Experimentella beteendeanalytiker använder termen *adjunktiv* eller interimsbeteende för att beskriva överdrivna irrelevanta beteenden som kan observeras i laboratoriet, och som utlöses av tåmjningen på förstärkningen (liknande Barrows överslag). Tillämpade beteendeanalytiker råder ofta föräldrar och lärare att omdirigera problembeteenden till mer passande aktiviteter, t ex som när ett barn ges en färgläggningsbok för att distrahera henne från nagelbitning (liknande Barrows överslag). Och freudianska psykologer diagnosticerar omriktning i fall när de tror att den verkliga drivkraften för att utföra ett acceptabelt beteende är en omedveten önskan att utföra ett socialt olämpligt beteende, t ex som när någon slår till en boxningsboll i stället för sin chef (liknande Barrows omriktad aggression)!

Du kanske förstår varför jag föreslår att vi vänder oss till Barrows tolkning för just dessa två termer. Av de olika valen, i just detta fall, är det den biologiska användningen som ger oss den mest relevanta beskrivningen av de beteenden vi ofta observerar hos papegojor.

När har det betydelse att tomat är en frukt?

Terminologi är aldrig slutpunkten. Betydelser kan förändras när ny information blir tillgänglig och gammal information klargörs. Å ena sidan, finns det sällan absoluta definitioner som alla är överens om, hela tiden. Å andra sidan, terminologi kan inte användas meningsfullt eller praktiskt om vi accepterar en verbal gör-det-självsituation. Med World Wide Web har vi snabb tillgång till tekniska ordlistor, vilket underlättar utvecklandet av ett allmänt språk för att beskriva de beteenden, processer och procedurer som är relevanta för vårt arbete med fåglar. En ordlista som jag varmt rekommenderar för dess omfattning och riktighet avseende beteendeanalystermer kan återfinnas på www.behavior.org. Barrows Animal Behavior Desk Reference är en utmärkt källa för etologisk terminologi. Även om den nu tillgängliga andra upplagan

är mycket dyr, är den första upplagan fortfarande mycket användbar och kan köpas till rimligt pris.

När termer används på ett felaktigt eller otillräckligt sätt är det papegojorna som är förlorare. Vår förmåga att klargöra förhållandet mellan deras beteende och den miljö vi erbjuder dem minskas; vårt behov att kommunicera med varandra meningsfullt uppfylls inte; och vårt hopp att kombinera information från besläktade områden med vår egen erfarenhet krossas.

Men, som du kan se från denna övning med dessa två termer, det tar en ärlig ansträngning att spåra skilda betydelser; det krävs ett ärligt engagemang för att ge sig in i diskussioner där skilda meningar råder; och det krävs en ståndaktig etik för att göra de oundvikliga offentliga självkorrigeringar som krävs för att bibehålla någon slags enighet runt våra termer. Detta är förväntade växande mödor för vilket område som helst, och en standard av professionalitet som våra papegojor är väl värda att vi strävar efter att uppnå.

Referenser

Barrows, E.M. *Animal Behavior Desk Reference: A dictionary of Animal Behavior, ecology, and evolution* (2nd ed.) FL; CRC Press

Manning, A., Stamp Dawkins, M. (1992) *An Introduction to Animal Behavior* (4th ed.). Cambridge; Cambridge University Press

*Bonanafanafofana, en amerikansk barnvisa om hur förvirrande namn kan vara (övers. anm)